

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรณีการ์ อัยตระกูล. การปรับตัวทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวนา จากกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามประเพณี การเข้าสู่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ศึกษากรณี บ้านคอนทรายอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- กองวิชาการ โบราณคดี. อดีตอีสาน. กองวิชาการ โบราณคดี กรมศิลปากร, 2531.
- กุหลาบ มัลลิกมาส. คหิวบ้าน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2509.
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่งและคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- เกรียงศักดิ์ เขียวยิ่งและคณะ. ปัญหาการว่างงานและการมีงานทำ การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลกระทบต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษหน้า. รายงานวิจัย สถาบันทรัพยากรมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2534.
- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์ธรรมสภา, 2538.
- งามพิศ สัตย์สงวน. ประสบการณ์การวิจัยทางมานุษยวิทยาข้ามวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน. มานุษยวิทยากายภาพ: วิชาการทางกายภาพและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: ศึกษากรณีบ้านนา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ในวัฒนธรรมข้าวในสังคมไทยและนานาชาติ (การสัมมนาวิชาการ การ จัดโดยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 6 - 68), โรงพิมพ์กรุงเทพ, 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย: การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลง. ประมวลผลงานวิจัยของการประชุมเสนอผลงานวิจัยเฉลิมฉลอง 80 ปีแห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 15 - 17 ตุลาคม 2540.
- งามพิศ สัตย์สงวน. ประสบการณ์วิจัยทางมานุษยวิทยาในประเทศอเมริกาค่าสุด. ในจุฬาวิจัยปีที่ 15 ฉบับที่ 11 พฤศจิกายน 2539, ปีที่ 16 ฉบับที่ 1 มกราคม 2540, ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 กุมภาพันธ์ 2540, ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 มีนาคม 2540, ปีที่ 16 ฉบับที่ 4 เมษายน 2540.

- งามพิศ สัตย์สงวน. วัฒนธรรมความยากจน : สลัมแห่งหนึ่งของกรุงเทพมหานคร. ในวัฒนธรรมเมือง : ชุมชนเมืองและการเปลี่ยนแปลงในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล, 2537 (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร มหาวิทยาลัยศิลปากร).
- งามพิศ สัตย์สงวน. ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และคติชาวบ้านเกี่ยวกับข้าว. เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง วัฒนธรรมข้าวในสังคมไทย หน้า 5 - 1 ถึง 5 - 33 จัดโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สถาบันไทยศึกษา ฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 30 มีนาคม - 1 เมษายน 2536 ณ หอประชุมศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย.
- งามพิศ สัตย์สงวน. สัญญาบัตรสังคมอันตราาย นักเรียน นักศึกษาแห่งชาติ. ในสยามโพสต์, 10 กุมภาพันธ์ 2539.
- งามพิศ สัตย์สงวน. วงจรครอบครัวของสังคมเพเลนวิลล์ในสหรัฐอเมริกา. วารสารสังคมศาสตร์ (ปีที่ 16 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2522), หน้า 72 - 83.
- จ. เปรียญ. ประเพณีมงคลไทยอีสาน. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนอำนวยการ, 2520.
- จอร์จ โรสเซ็น และ สุเทพ สุนทรภักษ์แปล. ชาวนาไทยกับการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สมชายการพิมพ์, 2519.
- จามะรี พัทธ์กษัตริย์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2529.
- จารุบุตร เรืองสุวรรณ. ของคดียี่สิบ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2519.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. ขนบธรรมเนียมประเพณีอีสาน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์, 2524.
- จารุวรรณ พรหมวัง. การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยเชื้อ. วิทยานิพนธ์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.
- จารุวรรณ โล่ห์วีระ. ความเปลี่ยนแปลงของสังคมอีสาน การดูจับและกระแสด้านวัฒนธรรมความเป็นเมือง. วารสารภาษาและวัฒนธรรม ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน, 2539.
- จารุวรรณ โล่ห์วีระ. ภาษาและวัฒนธรรม. วารสารปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, 2534.
- วิฑูรย์ จำรัสพันธ์. การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของภาคอีสาน (ในช่วง 1950-1990). รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. ทิศทางวัฒนธรรมไทย. รวมบทความและรายงานการอภิปรายจากการสัมมนา, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.
- ชอบ ดีสวน โคก และ สุวิทย์ ธีรศาสตร์. การเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี การผลิตพืชเศรษฐกิจกับภาวะหนี้สินในหมู่บ้านอีสาน กรณีศึกษา บ้านวังตะเข้ ตำบลวังตะเข้ อำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ . สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2533.

- คารารัตน์ เมตตาริกานนท์และคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านอีสาน กรณีหมู่บ้านป่าหนาด. รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2539.
- คุษฎี กาพอ่อนศรี. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองสังคมและวัฒนธรรม ในหมู่บ้านอีสาน กรณีหมู่บ้านชาวเขย. รายงานวิจัย ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- คุษฎี กาพอ่อนศรี และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม สังคม และการเมือง ในหมู่บ้านอีสาน กรณีหมู่บ้านชาวเขย. รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- ทวิช จตุรพถกฤษ. การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความหลงผิด และวิกฤติทางทฤษฎี. ข่าวสารสถาบันวิจัยชาวเขา ปีที่ 25 ฉบับที่ 3 - 4 กรกฎาคม - ธันวาคม, 2529.
- บรรพต วีรสัย. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ กุมภาพันธ์, 2528.
- ประมุล อุทัยพันธุ์. ฝากไว้ที่ป่าดง. กรุงเทพฯ : มิตรสยามการพิมพ์, 2532.
- ประเสริฐ เข้มกลิ่นฟุ้ง. ประเทศไทยและการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แนวโน้มและปัญหา. วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 สิงหาคม, 2531.
- ปริญญา โฉม ภิกขุ. ประเพณีโบราณอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 7. อุบลราชธานี : โรงพิมพ์ศิริธรรม, 2534.
- ปรีชา พินทอง. ประเพณีโบราณอีสาน. พิมพ์ครั้งที่ 5. อุบลราชธานี : 2525.
- ผจงจิตต์ อธิคมพันธ์ และ เกื้อกุล บำรุงชีพ. สังคมและวัฒนธรรมกับการเปลี่ยนแปลง. เอกสารวิชาการ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ผ่องพันธ์ มณีรัตน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. โครงการส่งเสริมการสร้างตำรา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2521.
- พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิพงษ์. การเปลี่ยนแปลงแบบแผนความสัมพันธ์ในครอบครัว ทศนะเชิงทฤษฎี. วารสารสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปีที่ 1 ฉบับที่ 1, 2525.
- พระครูสาครสังวรกิจ. การบวชสูญเปล่า. ไบลานปีที่ 3 ฉบับที่ 5 2526.
- พระมหาอัมพร จำปาตา. ผลกระทบต่อโครงการพัฒนาต่อชุมชนชาวนาในอีสาน. วิทยานิพนธ์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2536.
- พระวิสุทธาธิบดี. พระสงฆ์ วัด คณะสงฆ์ไทย. ไบลาน ปีที่ 3 ฉบับที่ 5 2525.
- พระยาอนุমানราชชน. ประเพณีเกี่ยวกับการแก้การตาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำบาง, 2531.
- ภูซงค์ กุณทลบุตร. แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2518.

- มณฑิรา เขียวยิ่ง และคณะ. พิธีกรรมการอยู่ไฟ ในชนบทอีสาน. กรุงเทพฯ : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2538.
- รัชนิกร เศรษฐ. สังคมวิทยาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2538.
- รุ่งอรุณ ทิมชุนทเถียร และ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในหมู่บ้านชาติพันธ์ ศึกษากรณีไทญ้อ บ้านโพน. รายงานวิจัย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538.
- บุพิน สุทธิพิทยศักดิ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้าน กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยแดง ตำบลลูกหว้า อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์. สารนิพนธ์ประกาศนียบัตรบัณฑิต บัณฑิตอาสาพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วาสนา อรุณกิจ. พิธีกรรมและโครงสร้างทางสังคมลาวโซ่ง. วิทยานิพนธ์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2529.
- ศรีเลา เกษรพรหม. ประเพณีชีวิตคนเมือง. เอกสารวิชาการร่วมสมโภช 700 ปี เชียงใหม่ ยุคภูมิปัญญาล้านนา ลำดับที่ 1, เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, สำนักพิมพ์ศรีเมือง, 2538.
- สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. ความสำนึกของข้าราชการไทยเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2525.
- สถาพร ภาวะอิรวาสน์. มูลมั่งอีสาน. สื่อเลือกสรรบทความเนื่องในโอกาสงานแสดงนิทรรศการ ศิลปวัฒนธรรมไทยมูลมั่งอีสาน ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : วิทยาลัยครูสกลนคร, สำนัคดีสารสัน, 2526.
- สนิท สมัครการ. ทางเลือกในการพัฒนา วิเคราะห์แนวคิดและทฤษฎี สังคมศาสตร์กับการพัฒนาประเทศ. เอกสารวิชาการของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ชุดพื้นฐานสังคมศาสตร์ เล่มที่3, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวทางการศึกษา วิเคราะห์ วางแผน. ภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2528.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และคณะ. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ในชุมชนหมู่บ้านเขอ บ้านไทยคำ บ้านไทยลาว การศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณี. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2530.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม แนวทางการศึกษาวิเคราะห์และการวางแผน. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2536.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. หลักการศึกษาวเคราะห์ และปฏิบัติงานชุมชน. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537.
- สมาคมชาวอีสาน. อีสาน. พิมพ์เนื่องในโอกาสครบรอบ 55 ปี ของชาวอีสาน, 2535.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม.วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 2 เมษายน- มิถุนายน, 2522 .
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2527.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. คุณภาพและคุณธรรมในการพัฒนาประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2530.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. สังคมวิทยาการเมือง. พิมพ์ครั้งที่ 2 . กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2530.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวทางการใช้เบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน . อุบลราชธานี : พิมพ์ครั้งที่ 2 . สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, 2536.
- สวิง บุญเจิม. มรดกอีสาน . อุบลราชธานี : อีสานออฟเซตการพิมพ์ , 2536 .
- สุขศรี กัญชาพันธ์ . หน้าที่ทางสังคมของพิธีกรรมเกี่ยวกับการปลูกข้าวและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ศึกษากรณี บ้านคงทอง ตำบลคงทอง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร.
วิทยานิพนธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2539 .
- สุพล วังสินธ์. การเปลี่ยนแปลงของสังคมที่มีผลต่อวัฒนธรรมไทย. วารสารประชากรศึกษา ปีที่ 42 กรกฎาคม, 2535.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา . กรุงเทพฯ: พิมพ์ครั้งที่ 12. ไทยวัฒนาพานิช, 2526.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา . กรุงเทพฯ:พิมพ์ครั้งที่ 16. ไทยวัฒนาพานิช ,2537.
- สุพัตรา สุภาพ. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ. (เล่ม 1) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ. (เล่ม 2) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ. (เล่ม 3) กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมนิติ, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. พฤติกรรมทัศนคติต่อการแก้ไขปัญหาราจร. สถาบันดำรงราชานุภาพ
กระทรวงมหาดไทย, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรม ค่านิยม ครอบครัว ศาสนาและประเพณี. กรุงเทพฯ :
สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2536.
- สุพัตรา สุภาพ. สังคมและวัฒนธรรมไทย: ค่านิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี .
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ , 2536.
- สุพัตรา สุภาพ. ปัญหาสังคม . กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ . 2541.

- สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2541.
- สุพัตรา สุภาพ. เรื่องวุ่นวายรุ่นไฮเทค. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2540.
- สุพัตรา สุภาพ. จับใจคน จับใจงาน (เล่ม1). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2541.
- สุพัตรา สุภาพ. จับใจคน จับใจงาน (เล่ม2). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2541.
- สุพัตรา สุภาพ. จับใจคน จับใจงาน (เล่ม3). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2541.
- สุพัตรา สุภาพ. จับใจคน จับใจงาน (เล่ม4). กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2541.
- สุพัตรา สุภาพ. พฤติกรรม ทศนคติ คำมาตราการ การแก้ไขปัญหาการจราจร. กรุงเทพมหานคร : รายงานวิจัยสถาบันดำรงราชานุภาพ, 2540
- ศุวิทย์ จิระมณี. สัมพันธอีสานตอนบน. วิทยานิพนธ์ สาขาวิชา ประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมภาควิชา ศิลปสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533 .
- ศุวิทย์ ธีรศาสตร์. ศักยภาพชุมชนอีสาน กรณีศึกษาบ้านฝาง. รายงานวิจัย สถาบันวิจัยพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2533 .
- ศุวิทย์ ธีรศาสตร์ และ คารารัตน์ เมตตาริกานนท์. ประวัติศาสตร์อีสานหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ - ปัจจุบัน. ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2535.
- ศุวิทย์ ธีรศาสตร์ และ ณรงค์ อุบลพันธ์. การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตครอบครัวและชุมชนอีสาน กรณีผู้ไทย. ภาควิชาประวัติศาสตร์และโบราณคดี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2538 .
- เสถียร โกเศศ. ประเพณีการตาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำบาง, 2531.
- เสถียร โกเศศ. ประเพณีการแต่งงาน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แม่คำบาง, 2531.
- เอี่ยม ทองดี. ข้าววัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน, 2538 .
- เอี่ยม ทองดี. พิธีกรรมเกี่ยวกับข้าวและการทำงาน. กรุงเทพฯ : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, 2537 .

ภาษาอังกฤษ

- Alland, Jr., A. An Introduction to cultural Anthropology. New York : John Wiley and Son Inc., 1981.
- Chuepeeng Mai. Social and Economic Changes in Rural Northeast Thailand Bangkok Usom division. May 9, 1976.
- Everett M. Roger. Diffusion of Innovation. New York : This free Press, 1968.

- Foster, G. Applied Anthropology. Boston : Little Brown, 1969.
- Goode, W.J. Word Revolution and Family Pattern. New York : Free Press, 1963.
- Hunter, M. Reaction to conquest. New York : Oxford University Press, 1961.
- Hymes, D. Reinventing Anthropology . New York : Vintage ,1969.
- Harris, Marvin. The Rise Anthropological Theory. New York : Crowell, 1968.
- Jakobs,Norman. Modernization Without Development : Thailand as Asia Case study. New York : Praeger, 1971.
- Kottak, C.P. Cultural Anthropology. New York : Randon House, 1979.
- Laue Robert, H. Perspective on Social Change. Boston : Allyn and Bacon, inc., 1978.
- Lomax,A. Folk Song Style and Culture. Washington, D. C: American Association For the Advancement of Science, 1976.
- Lossa, W. A. and Vogt, E. Z., ends. Reader in Comparative Religion. New York : Harper and Row, 1971.
- Morris, B. Anthropological Studies of Religion An Introductory Text. Cambridge: Cambridge University Press, 1987.
- Marcus, G. E. and Fischer, M. Anthropology as Cultural Critique: An Experimental Moment in the Human Sciences. Chicago: University of Chicago Press, 1986.
- Edgerton, R., and Langness L. L. Methods and Styles in the Study of Culture. San Francisco: Chadler and Sharp, 1974
- Langness, L. L. The Study of Culture. San Francisco: Chadler and Sharp, 1974.
- Pelto, P. J. Anthropological Research: The Structure of Inquiry. New York : Harper and Row, 1968.
- Pelto, G.H. and P.J. Pelto. The Cultural Dimension of the Human Adventure. New York : Macmilian Publishing Co., inc, 1979.
- Rohner, A. In Search of Self in India and Japan. N.J: Pricceton University Press, 1988.
- Stephens, W.N. The Family in Cross-culture Perspective. New York : Holt Rinhart and Winston, 1963.

ภาคผนวก

ในการศึกษาวัฒนธรรมภาคอีสาน ที่จะให้เข้าใจอย่างลึกซึ้ง จำเป็นที่ต้องศึกษาเรื่องสำคัญที่เป็นรากฐานของการศึกษาวัฒนธรรม 4 ประการดังต่อไปนี้

1. ขะลำ ซึ่งเป็นเรื่องของข้อห้าม และข้อปฏิบัติ หรืองด หรือไม่ให้กระทำ เพราะถือว่าเป็นสิ่งที่ผิดแผกจากข้อปฏิบัติที่สืบทอดกันมา

2. ผญา ซึ่งเป็นเรื่องของบทกวี หรือที่เรียกว่าเป็นสำนวนการพูด เป็นคำพูดในลักษณะข้อเปรียบเทียบ เป็นถ้อยคำที่สละสลวยคล้ายกับบทกลอนซึ่งส่วนมากผู้พูดจะด้นกันสดๆ แสดงให้เห็นความเข้าใจภาษาและความเฉลียวฉลาดในการใช้ภาษา

3. ฮีต 12 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อปฏิบัติ หรือประเพณีในรอบปีของชาวอีสาน อีกนัยหนึ่งก็คืองานงานประเพณี 12 เดือนของชาวอีสาน

4. คลอง 14 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกครองของชาวอีสาน คือเป็นลักษณะของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการปกครองของชาวอีสานโบราณ

ทั้ง 4 อย่างนี้ผู้ศึกษาจะทราบรายละเอียด โดยสังเขปต่อไปนี้

ข้อชะลำ

ชะลำ หรือคะลำ แปลว่า ข้อห้าม, งด หรือไม่ให้กระทำ ซึ่งมีความเชื่อว่า เป็นสิ่งไม่ดี ไม่งาม ไม่เป็นสิริมงคลสำหรับเขา ดังนั้นเขาจึงไม่ปฏิบัติ ไม่กระทำ ตัวอย่างของ "ชะลำ" มีดังนี้

1. เกี่ยวกับสิ่งที่บริโภค

1.1 เวลาจะดักข้าวสารเหนียวไปแช่น้ำก่อนนึ่งนั้น ห้ามยืนไถ่ไถ่ดักข้าว เพราะชะลำ ต้องนั่งคุกเข่าให้เรียบร้อย

เหตุผลที่ไม่ให้ไถ่ไถ่ดักข้าว ก็เพราะกลัวข้าวจะหกจึงควรนั่งให้เรียบร้อยก่อนจึงดักข้าว

1.2 ข้าวเหนียวในก่องข้าว (กระตืบข้าว) ต้องให้เหลือติดไว้ไม่ให้ขาด มิฉะนั้นจะชะลำ เหตุผลที่ชะลำข้อนี้ คงจะเป็นเพราะว่า เวลากินข้าว ก็อย่างกินให้หมด ควรเหลือไว้ให้ผู้มาที่หลังกินบ้าง

1.3 กินอาหารในถ้วยชาม ห้ามกินจนหมดเกลี้ยง ชะลำ

เหตุผล ชะลำข้อนี้ก็เช่นกัน ไม่ควรกินอาหารจนหมดเกลี้ยง ควรเก็บไว้ให้กับผู้อื่นกินบ้าง

1.4 กินข้าวเสร็จแล้ว ต้องยกมือไหว้สำหรับข้าว ถ้าไม่ทำจะชะลำ

เหตุผลข้อนี้ก็คงจะเป็นการขอบคุณข้าวปลาอาหาร ที่ชุบเลี้ยงชีวิต

1.5 วันพระ ห้ามดักข้าวเปลือกในยุ้งมาตำ, มาสี มิฉะนั้นจะชะลำ

เหตุผลเพราะว่าในวันพระ ประสงค์จะให้อุบาสก อุบาสิกา ไปวัดไปทำบุญทำทาน ไม่ควรทำงานอื่นในวันนี้

1.6 แม่ลูกอ่อนหลังคลอดไม่เกินปี มีความเชื่อว่า มีอาหารการกินบางอย่างต้องห้าม ต้องชะล่า ถ้ากินแล้วจะทำให้เกิดการแสลง ไม่สบายมีอาการต่างๆ นานา และบางรายมีความเชื่อว่า ถ้ากินของแสลง (ของผิด) อาจถึงตายได้ อาหารต้องห้ามสำหรับแม่ลูกอ่อน เช่น ห่าน นกกระทา ผักชะอม สะเดา ผักอีเล็ท (ใบชะพลู) มะรุม ต้นหอม เนื้อสัตว์ป่า เนื้อควาย เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ในชนบทอีสานห่างไกลความเจริญ อาหารแม่ลูกอ่อน คือ กินข้าวกับเกลือ

เหตุผล อาจเนื่องจากอาหารพวกนี้ บางอย่างมีกลิ่นฉุน เช่น ชะอม ใบชะพลู อาหารจำพวกเนื้อบางอย่างก็ย่อยยาก อาจเกิดอาการอุจจาระ เพราะตั้งแต่พ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็ได้ปฏิบัติ เช่นนี้ ถ้าปฏิบัติแตกต่างจากนี้ก็จะไม่สบายใจ เป็นผลเกี่ยวกับด้านจิตใจมากกว่า

2. ลิงอุปโลก

2.1 ไม่ให้นุ่งผ้าถุงผืนเดียว จะชะล่า

เหตุผล เป็นเพราะการที่นุ่งผ้าถุงผืนเดียวนั้น เป็นการไม่สุภาพ ผ้าถุงอาจมีโอกาสดูดได้ หรือผ้าถุงบาง ก็เป็นสิ่งที่ไม่ดี จึงควรนุ่งผ้าถุงมากกว่า 1 ผืน

2.2 ไม่ให้นุ่งผ้าถุงกระโจมอกขึ้นบ้านเรือนของผู้อื่น ชะล่า

เหตุผล เป็นเพราะว่า การนุ่งผ้าถุงกระโจมอกไปหาคนอื่นนั้น เป็นการไม่สุภาพเรียบร้อย

2.3 นุ่งผ้ากลับทาง ชะล่า

เหตุผล การใส่เสื้อผ้ากลับทาง เป็นสิ่งที่ไม่สุภาพเรียบร้อย ไม่สวยงาม จึงไม่ควรทำ เพราะเป็นการส่งถึงนิสัยที่มั่งง่าย

2.4 ไข่เท้าเขี่ยเสื้อผ้า ชะล่า

เหตุผล เป็นเพราะว่า การไข่เท้าเขี่ยเสื้อผ้านั้น เป็นการไม่ดี ถ้าเท้าเปรอะก็จะทำให้เมื่อผ้าสกปรกเปรอะเบื่อนได้

3. เกี่ยวกับบ้านเรือน

3.1 เวลาปลูกบ้านเรือน เสาเรือนต้องใช้คู่เสมอ เช่น 4, 6, 8 เสา ถ้าใช้เสาเรือนจำนวนคี่ จะชะล่า จะไม่เจริญ จะไม่มีความสุข

เหตุผล การปลูกบ้านเสาคู่ จะทำให้บ้านมั่นคงแข็งแรงดีกว่าปลูกบ้านเสาคี่

3.2 ไม่ให้ใช้ไม้แค่ปลูกบ้าน จะไม่เจริญ จะชะล่า

เหตุผล อาจจะเป็นเพราะอุปาทาน ตามชื่อไม้ แต่ แปลว่า กดลง กดให้ต่ำ ดังนั้นจึงมีความเชื่อว่า ถ้าใช้ไม้นี้ปลูกบ้าน การดำรงชีวิตจะไม่ดี จะตกต่ำ

3.3 ไม่ให้ใช้ไม้กระบอกมาปลูกบ้านชะล่า

เหตุผล อาจจะเป็นเพราะเขาเชื่อว่า ไม้กระบอก ชีวิตก็มักจะตกต่ำ (บก แปลว่า น้อยลง) ซึ่งเป็นการอุปาทาน เป็นผลด้านจิตใจมากกว่า

3.4 ไม่ให้ใช้ไม้พุงทำบันไดและพื้นห้องชะล่า

เหตุผล อาจจะเป็นเพราะว่าไม้พุง เป็นไม้เนื้อแข็ง หายากและราคาแพง จึงไม่อยากจะให้ตัดต้นไม้ และในการทำบันไดหรือพื้นห้องก็ดี ไม้ชนิดนี้เมื่อขุดตัดๆ จะทำให้ลื่นหกล้ม หัวแตกและขาหักได้

3.5 ห้ามนั่งขวางบันได ขวางประตูบ้านจะชะล่า

เหตุผล การนั่งขวางทางเดิน จะทำให้คนเดินขึ้นบันได เดินผ่านประตูไม่สะดวก จึงไม่ควรไปนั่งขวางทางเดินของคนอื่น

3.6 ใช้เท้าเช็ดหัวบันไดจะชะล่า

เหตุผล หัวบันไดเป็นสิ่งสำคัญมาก เพราะใครขึ้นลงบ้านก็ต้องจับหัวบันไดไว้ไม่ให้ตก ถ้าใช้เท้าเช็ดหัวบันได จะทำให้หัวบันไดสกปรกได้ จึงไม่ควรทำ

3.7 อย่าใช้ไม้ ใช้มีดเคาะเสาเรือน ชะล่า

เหตุผล เป็นเพราะว่า ถ้าใช้มีดหรือไม้ เคาะเสาเรือนจะทำให้เสาเรือนเป็นรอยฟัน ทำให้เสาบ้านไม่แข็งแรงคงทน ถ้าฟันบ่อยๆ หรือลึกๆ เสาอาจจะขาดได้

4. การปฏิบัติระหว่างหนุ่มสาว สามีภรรยา

4.1 เวลาหนุ่มมาบ้านสาว ห้ามเดินผ่านบนบ้าน ให้นั่งพูดจากัน เพราะชะล่า

เหตุผล เป็นเพราะว่า เวลาหนุ่มมาเที่ยวบ้านสาว ญาติฝ่ายสาวต้องการไม่ให้หนุ่มเข้าออกนอกในมากเกินไป เพราะสมัยก่อนประเพณีเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อสาว เช่น การจับเนื้อต้องตัวสาว เครื่องครัดมาก

4.2 เวลาหนุ่มมาพูดคุยสาว ห้ามนั่งใกล้สาว ระยะใกล้มือเอื้อม เพราะชะล่า

เหตุผล ญาติฝ่ายสาวไม่ต้องการให้หนุ่มมาถูกเนื้อต้องกายสาว จึงไม่ให้นั่งใกล้กัน

4.3 หญิงสาวกับไปกับชายสองต่อสองในเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ไม่ได้เพราะชะล่า

เหตุผล เนื่องจากประเพณีสมัยก่อน การเลือกคู่ครองเป็นบทบาทและหน้าที่ของผู้ปกครอง จึงไม่ต้องการให้หนุ่มสาวเลือกคู่เอง หรือไปไหนมาไหนด้วยกันสองต่อสองไม่ได้ เพราะเกรงว่าจะไปมีความสัมพันธ์กันก่อน

4.4 ภรรยาอนก่อนสามีชะล่า

เหตุผล เพราะในสมัยโบราณถือว่า หญิงคือช้างเท้าหลัง ต้องคอยปฏิบัติต่อสามีทุกอย่าง ไม่เพียงแต่การหุงหาอาหารเท่านั้น แต่ต้องพดวีทำที่นอนให้สามีด้วย หากภรรยาอนก่อนก็จะไม่มีใครพดวี เอาอกเอาใจสามี ด้วยเหตุนี้จึงห้ามภรรยาอนก่อนสามี

4.5 นอน ไม่ถูกทิศชะล่า

เหตุผล ที่เชื่อเช่นนี้ หากนอนไม่ถูกทิศ อาจจะมีจิตใจไม่สบายก็ได้ เช่น นอนหันศรีษะไปทางทิศตะวันตก ซึ่งเชื่อว่าเป็นทิศที่คนตายนอนหันศรีษะไปทางนั้น ซึ่งความเชื่ออันนี้บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน

4.6 ฝ่าไปทางไกล เมียอยู่บ้าน ตัดผม ตัดดอกไม้ ชะล่า

เหตุผล ที่ไม่ให้ภรรยาซึ่งอยู่บ้าน แต่งตัวตัดดอกไม้ เพราะไม่ต้องการให้เป็นเป้าสายตาของชายอื่น กลัวชายอื่นจะมาเป็นผู้กับภรรยาของตน

4.7 ฝ่าไปล่าสัตว์ในป่า เมียอยู่บ้านนุ่งผ้าถุงแดง ชะล่า

4.8 หญิง ไปมีคู่ สมสู่ชาย ต้องทำพิธีแก้ เพราะชะล่า

เหตุผลข้อนี้ ก็เพื่อจะได้สบายใจทั้งฝ่ายสามี ภรรยา เป็นเทคนิคในการประนีประนอมอย่างหนึ่ง

4.9 ภรรยาเปลี่ยนผ้าถุงกองไว้ที่พื้นบ้านจะล่า

เหตุผล ภรรยาอาจจะเป็นคนขี้เกียจ ไร้ระเบียบ การที่ทิ้งผ้าถุงไว้ที่พื้นห้องทำให้บ้านเรือนไม่เป็นระเบียบ ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ควรทำ เพราะเป็นการสื่อถึงนิสัยที่หยาบ ไม่ดี

5. การตาย

5.1 คนตายโหง หรือตายปัจจุบัน ห้ามนำศพไปเผา ต้องนำไปฝังไว้ก่อน เพราะถ้าเผาศพจะชะล่า

เหตุผล อาจจะเป็นเนื่องจากว่า การตายปัจจุบัน เช่น ตกต้นไม้ตาย ยิงกันตาย เป็นลมตาย เป็นต้น อาจจะมีการชันสูตรพลิกศพ หาข้อหลักฐานสาเหตุของการตาย

ผญา

ชาวอีสานมีสำนวนโวหารในการพูดที่เป็นเอกลักษณ์อยู่แบบหนึ่งเรียกกันทั่วไปว่า ผญา หรือ ฆะหยา เป็นคำนาม แปลว่า ปัญญาหรือ ปรัชญา ความฉลาด (เนื่องจากหน่วยเสียง ปร ในภาษาอีสานไม่มี จึงใช้หน่วยเสียง ผ แทน เช่น ปราสาท เป็น ผาสาท โปรด เป็น โผด) เป็นคำพูดที่เป็นภาษิตที่มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบ ประกอบไปด้วยคำอันหลักแหลมลึกซึ้ง คำกลอนผญาอาจจะเป็นกลอนพื้นบ้านที่บ่าวสาวผูกขึ้นมาว่าแก่กัน พูดเสียดสีกันในการแสดงความรัก แต่ไม่ว่ากันตรงๆ เป็นการพูดเสียดสีเย้ยหยัน กระทบกระเทียบเปรียบเปรยกัน และอาจจะว่ากันเป็นกลอนสดกก็มีมาก

ลักษณะสำนวนพูดแบบผญามีลักษณะเด่นอยู่ 2 ประการ คือ

1. เป็นคำพูดหลักแหลม ได้สาระ แสดงให้เห็นถึงสติปัญญาของผู้พูด เช่น "สิบคำถึงอยู่ปากน้ำอย่าฟ้าว่าอ่าวคนึงหา สองสสิ่งมามือให้ฮีบกำมาเมี้ยน" ตรงกับภาษิตภาคกลางว่า (สิบเบี้ยใกล้มือคว่ำ)

2. เป็นคำพูดที่ใช้ภาษาได้ไพเราะงดงามมีคุณค่าวรรณศิลป์ เช่น เป็นกลุ่มคำที่ไพเราะด้วยเสียงสัมผัส อาจจะเป็นสัมผัสสระ พยัญชนะหรือการเล่นเสียงวรรณยุกต์ ลักษณะเด่นของผญาในเชิงวรรณศิลป์อีกประการหนึ่งคือ การใช้คำอุปมาอุปไมยและใช้ความเปรียบเทียบ ที่ทำให้เกิดภาพพจน์และทำให้เข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจนด้วยลักษณะของความเปรียบเทียบที่ยกมาประกอบ เช่น

"เชื้อชาดจ้องคั่นก่องก็ยงหุบ ซาตาหลุบหลุบลงคือจ้อง

ยามเมื่อซาตาขึ้นขวางคือข่อนก็ยงล่อง คาคสิลัมหมุมหญ้ากะบฟัง"

ผญาบทนี้เป็นการเปรียบเทียบ ฆะตามนุษย์เวลาตกต่ำ ก็เหมือนร่มที่ไม่กาง เวลาชะตาขึ้นก็เหมือนชอนลอยน้ำ

ผญาที่เป็นสำนวนพูดนั้นมีอยู่ 3 ประเภท คือ

1. ผญาภาษิต เรียกว่า ผญาถ่อม หรือ โดงโดย เป็นผญาสั้นๆ กะทัดรัดได้ใจความเป็นไปในทางสั่งสอน เช่น

เชื้อชาดข้างแนวสูงบ่หอนต่ำ ซาคคนกำไผ่ย่ากะบ่ขาว

ความหมายว่า (กาข่อมเป็นกา หงส์ข่อมเป็นหงส์)

อย่าตีหวังสุขย้อนบุญเขามาเพ็ง สุขกะสุขเพิ่นพุ้นบ่มาคุ้มปากโต
ความหมายว่า (อย่าหวังพึ่งอาศัยแต่คนอื่น)

2. ผญาเกี่ยว เรียกว่า ผญาเครือ เป็นผญาที่กล่าวโต้ตอบกันระหว่างหนุ่มสาว มีใจความยืด
ยาวนานกว่าจะตกลงกัน มีลักษณะคล้ายกับเพลงยาว แต่เป็นเพลงยาวที่ได้ตอบสลับกันในทันทีทันใด
นอกจากจดจำมาพูดแล้วยังพูดเป็นกลอนสด (กลอนสด) สำหรับผู้มีไหวพริบปฏิภาณดี เช่น

- ช. พอแต่เหลียวเห็นหน้างามตาเหม็ดทุกบ่อน อ้ายหลดคืออยากช้อนซอนร่วมช่วมนาง
- ญ. ย่านบ่จริงจิงหว่าสิจมพูจิงว่า ย่านคือตอกมัดกล้าค่านาแล้วเหยียบใส่ตม
- ช. ใจประสงค์แล้วเมืองแกวกะคั้นฮอด ใจประสงค์ยอแด่ในถ้ำกะก่นหา
- ญ. อย่ามาดีแกลงเว้าเอาเลามาปลูก บ่แม่นเชื่อชาค้อยอกินได้กะบ่หวาน
- ช. อ้ายบ่โกลดเลี้ยวบ่เป็นเกี่ยวหลายคม หากแต่มีคมเดียวเกี่ยวกันกับน้อง
- ญ. ตั้งจะผู้ชายนี้คือ หางหมาแม่ ลอดฮั่วแล้วกะงอขึ้นดั่งเคิม
- ช. สิให้โลลิมน้องบ่มี โลลิมง่าย ฟ่าบ่หงายคินทรายบ่พื้นหินอยู่น้ำบ่ฟูขึ้นกะบ่โล
- ญ. เกียงแต่้นอกทางโนเป็นหมากเคื่อ หวานแต่้นอกทางโนสิมดั่งหมากนาว

3. ผญาอวยพร เรียกว่า ผญาให้พร อาจจะเป็นผญาบทสั้นๆ กระตักรัดหรืออาจจะเป็นผญา
บทยาวๆ ที่ใช้อวยพรในโอกาสต่างๆ ก็ได้ เช่น

3.1 ผญาให้พรคนหนุ่ม

"ยามเจ้ายังหนุ่มแน่น บ่มีแฟนบ่มีคู่ให้ได้เมียผู้ชู้ ให้ได้คู่ผู้ใกล้ ภายเกียงดั่งทอง ลักษณะถูก
ต้องเบญจกัลยาณีมีสมบัติผู้ดีเรียกงานการบ้าน มีหลักฐานหนาแน่นบ่คลอนแคลนไหวหวั่น เดี่ยวนี้
เจ้านึกฝันว่าอยากได้ผู้ใด ให้เจ้าได้ผู้้นั้นสมปรารถนาเจ้า สิทำการค้าหรือทำนาให้รวยลาก ให้ได้เงิน
พอกองให้ได้ทองพอกาบ บาบอย่าเห็นเวรอย่าต้อง เงินทองนั้นให้หลังโฮม"

3.2 ผญาให้พรข้าราชการ

"เจ้าได้รับยกย่องเป็นผู้ทำงาน เป็นข้าราชการมีสมภารศักดิ์สูงกว่าลุงอาป้า บ่ได้ทำนาฮั่ว
หมองมัวกัวขี้ฝุ่น ขอให้บุญส่วนนี้จงนำผู้ส่งเสริม บุญส่วนนี้สิเพิ่มเติมต่อขอยก ขอยปกรักษาให้
ยศฐานันดร ให้บรรพไพบุลย์ ให้มีคุณความดี มีวิถีชีวิตสูงเฮืองไปกายฮ้อย อย่าได้ถอยหลังไป ให้มี
หวังก้าวหน้า มีสติปัญญาทำดีต่อหน้าที่ ให้เจ้าได้ชั้นตรี ทวีใส่ชั้นโท โง่เข้าชั้นเอก"

3.3 ผญาให้พรแก่คนทั่วไป

"สิขออวยพรให้ชัยโยสิทธิโชค โรคอย่ามี ผีอย่าพาล มารอย่าเห็น เวรอย่าเกาะ เคราะห์อยู่
ใกล้ให้ไกลข้างห่างเหิน ยามเจ้ายกย่างเย็น ยามเจ้าเดินคั่งคั้น ยามเจ้าฝัน แม่นสิไปทางใด สวัสดิ์มีชัย
หมุกข์อย่าขวางกั้น ให้อายุเข้ายืนยาวมันพันปีข้ามลวง ทรัพย์สมบัติทั้งปวง เป็นต้นว่าแก้วเก้าให้โฮม
เจ้าคู่สู่นแว บุญจงเป็นประทีปแก้วใสส่องมองมรรคา เป็นนาวาสำเนาทอง ล่องนทีสงสารกว้างทุกข์
อย่าขวาง เเวรอย่ากั้น บุญเป็นสะพานเป็นบันไดให้ก้าวไต่ พาเข้าไปชั้นฟ้าวิมานแก้วแก่พระพรหม"

ฮัตถิปสองคลองสิบสี่

ฮัตถิปสอง

คำว่า "ฮัตถิป" มาจากคำว่า จาริต เป็นจรรยาทางสังคม ถ้าฝ่าฝืนจะมีความผิดเรียกว่า ผิดฮัตถิป (ผิดจาริต) สังคมก็จะตั้งข้อรังเกียจ ฮัตถิปสองก็คือ ประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทั้งสิบสองเดือน ในแต่ละปี ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เดือนอ้าย (เดือนเจียง) บุญเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้ากรรม (ปริวาสกรรม) เพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำผิดได้สารภาพต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นการฝึกสำนึกถึงความบกพร่องของตนและมุ่งประพฤติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัยต่อไป ทางด้านฆราวาสก็มักจะมีการทำบุญเลี้ยงผีต่างๆ คนโบราณจะมีคำกล่าวไว้ว่า

"ถึงเดือนเจียงนั้นให้หมูเจ้าเลี้ยงผีมด ผีหมก ผีฟ้า ผีแดน และนิมนต์พระสงฆ์ พระเจ้าเข้ากรรมนั้นแล ครุาฝูงเจ้าพี่น้องทั้งหลายอย่าได้ปะได้ถ่มฮัตถิปเกล้าคลองหลังเฮาเดอ ให้ฝูงพวกหมูเจ้าชอยกันเฮ็ดกันทำน้นก่อน"

2. เดือนยี่ ทำบุญคูณข้าว หรือทำบุญคูณลาน นิมนต์พระสงฆ์สวดมนต์เย็นเพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก เมื่อพระฉันเช้าแล้วจะทำพิธีชูกัญข้าว นอกจากนี้ชาวบ้านจะเตรียมเก็บสะสมฟืนไว้หุงต้มที่บ้าน ดังคำโบราณว่า

"ถึงเดือนยี่มาฮอดแล้ว ให้นิมนต์พระสงฆ์องค์เจ้ามาตั้งสวดมงคล เขาบุญคูณข้าวเตรียมเข้าป่าหาไม้เฮ็ดฮั่ว เฮ็ดฟืนไวนั้นก่อน อย่าได้หลงลืมถ่มฮัตถิปเกล้าคลองแก่เฮาเดอ"

3. เดือนสาม ทำบุญข้าวจี่ และทำบุญมาฆะบูชา

การทำบุญข้าวจี่จะเริ่มตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นหุ้มน้ำอ้อยนำไปบีบแล้วชุบด้วยไข่ เมื่อสุกแล้วนำไปถวายพระ การทำบุญข้าวจี่นี้มีคำกลอนกล่าวไว้ว่า

"พอถึงเดือนสามค้อย(ค้อย) เจ้าหัวค้อยปั้นข้าวจี่ ปั้นข้าวจี่ใส่น้ำอ้อยจ้วน้อยเช็ดน้ำตา"

4. เดือนสี่ ทำบุญพระเวส (พระเวส) มีการฟังเทศน์มหาชาติ ดังโบราณกล่าวไว้ว่า

"ถึงเดือนสี่เข้าให้ทำบุญมหาชาติ

ให้เที่ยวหาดอกไม้มาไว้ถ่านุชานันก่อน

อย่าลืลสิลถ่มโบราณของเก่า

เอาดอกไม้ถวายให้พระสงฆ์

เพิ่นจักเทศนาให้ฝูงเฮาฮู้บุญบาป

มีลาภลันเหลือแท้ดังประสงค์เฮาเด"

5. เดือนห้า ทรุษสงกรานต์ หรือบุญสงน้ำ

การสงน้ำที่มีการรดน้ำให้พระพุทธรูป พระสงฆ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ การทำบุญมีการถวายทาน การทำบุญสงน้ำนี้มีกำหนดเอาวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 บางทีเรียกว่า บุญเดือนห้า ถือเป็นเดือนสำคัญ เพราะเป็นเดือนเริ่มต้นใหม่

6. เดือนหก ทำบุญบั้งไฟและบุญวันวิสาขบูชา

การทำบุญบั้งไฟ เพื่อขอฝนและจะมีงานบวชนาคพร้อมกันด้วย การทำบุญเดือนหกนี้เป็นงานที่สำคัญก่อนจะลงมือทำนา หมู่บ้านใกล้เคียงจะทำบั้งไฟมาแข่งขันกับเจ้าภาพ (หมู่บ้านที่รับเป็น

เจ้าภาพ) จะจัดเหล้าขา อาหาร เลี้ยงโดยไม่คิดมูลค่า เมื่อถึงเวลาที่จะแห่บั้งไฟและแข่งออกไป ณ ที่จุด การแข่งนี้เป็นการสนุกสนานมากนับเป็นการขมขื่นกันครั้งสำคัญ การทะเลาะวิวาทกันไม่ค่อยมี จะมี การพุดจาถามหรือนำสัญลักษณ์เรื่องเพศมาแห่แทนได้ โดยไม่ถือว่าเป็นของหยาบคายแต่อย่างใด ส่วนการทำบุญวิสาขบูชา นั้น กลางวันมีการเทศน์ การคืนมีการเวียนเทียนเหมือนกับภาคอื่นๆ

7. เดือนเจ็ด ทำบุญชำระ (ล้าง) หรือบุญบูชาบรรพบุรุษ มีการเช่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ปู่ตา ผีเมือง ผิดาแฮก เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณ ดังคำกลอนว่า
"ฮีดหนึ่งนั้น พอเมื่อเดือนเจ็ดแล้วจงพากันบูชาราช ผงหมู่เทพเหล่านั้นบูชาแท้สู่กาย ตลอดไป
ฮอดคอฮักใหญ่มหัศจรรย์ ทั้งหลักเมืองสู่หนบูชาเจ้า พากันเอาใจตั้งใจทำตามฮีดเก่า นิมนต์ตั้งหมเจ้าชะระ
แท้สวดมนต์"

8. เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา เป็นประเพณีทางพุทธศาสนาโดยตรง จึงคล้ายกับทาง ภาคอื่นๆ ของประเทศไทย

9. เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการทำบุญเพื่ออุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับโดยจัดอาหาร หมาก พลู เหล้า บุหรี่ แล้วนำไปวางไว้ใต้ต้นไม้หรือที่ใดที่หนึ่ง พร้อมทั้งวิญญาณของญาติมิตรที่ ล่วงลับไปมารับเอาอาหารไป ต่อมาใช้วิธีหยาดน้ำ (กรวดน้ำ) แทน

10. เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัตร) ตรงกับวันเพ็ญเดือนสิบหรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวายจะเขียนชื่อของคนลงในภาชนะที่ใส่ของท่าน และเขียนชื่อลงในบาตร ภิกษุสามเณรรูปใด จับได้สลากของใคร ผู้นั้นจะเข้าไปถวายของ เมื่อพระฉันเสร็จแล้วก็มีพิธีเทศน์ การทำบุญเดือนสิบ นี้เป็นการอุทิศให้แก่ผู้ตายเช่นเดียวกัน

11. เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือบุญเดือนสิบเอ็ด ในวันขึ้น 1 ค่ำ พระสงฆ์จะ แสดงอาบัติ ทำการปวารณา คือเปิดโอกาสให้เห็นว่ากล่าวตักเตือนกันได้ ต่อมาเจ้าอาวาสหรือพระผู้ โหญจะให้อิวาตเดือนพระสงฆ์ ให้ปฏิบัติตัวอย่างผู้ทรงศีล เป็นอันเสร็จพิธี พอตกกลางคืนมีการ จุดประทิปโคมไฟ นำไปแขวนไว้ตามต้นไม้ในวัดหรือตามริมรั้ววัด

12. เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน

การทำบุญกฐินเริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 12 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่า บุญเดือน 12 สำหรับประชาชนที่อยู่ริมแม่น้ำจะมีการแข่งเรือ (ขวงเฮือ) ด้วยเช่น ในแม่น้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล เพื่อระลึกถึงคุณพระยานาค ดังคำกลอน เช่น

"เดือนสบสองมาแล้วลมวอยหนาวสัน เดือนนี้หนาวสบันบ่คือแท้แต่หลัง ในเดือนนี้เพิ่นว่า
ให้ลิงท่อยาเฮือขวง กับบูชาพระยานาค โคนาคเนาในพื้น"

บางแห่งทำบุญดอกฝ้ายเพื่อทอเป็นผ้าห่มหนาวถวายพระเณร จะมีพลุดะไลจุดด้วย บางแห่ง ทำบุญโกนจุกลูกสาวซึ่งนิยมทำกันมากในสมัยก่อน

ประเพณีที่กล่าวมานี้ ถือว่าเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจังตั้งแต่เดือน อ้ายจนถึงเดือนสิบสอง ใครที่ไม่ไปช่วยงานจะถูกสังคมตั้งข้อรังเกียจและไม่คบค้าสมาคมด้วย การ ร่วมประชุมทำบุญเป็นประจำเช่นนี้ จึงทำให้ชาวอีสานมีความสนิทสนมกัน ไม่เฉพาะแต่ในหมู่บ้าน ของตนเองเท่านั้น แต่ยังสร้างสามัคคีกันหมู่บ้านใกล้เคียงอีกด้วย ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้าน ความสามัคคีและเป็นผลดีต่อการปกครอง

คลองสิบสี่ หรือ กองสิบสี่

คลองสิบสี่ คือคลองธรรมชาติอย่าง เป็นแนวทางที่ใช้ปฏิบัติระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือระหว่างคนธรรมดาที่หึงปฏิบัติต่อกัน เป็นการนำธรรมทางพุทธศาสนากับแนวทางที่เคยปฏิบัติมาประยุกต์เข้าเป็นคลองสิบสี่ พอสรุปได้ดังนี้

1. ฮีตเจ้าคลองขุน

คำว่า "เจ้า" ส่วนใหญ่เป็นพระเจ้าแผ่นดินซึ่งถือว่าเป็นผู้ปกครองสูงสุดในทางทฤษฎีถือว่าพระเจ้าแผ่นดินทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งประเทศ ในบาลีมคธใช้ "สกนิกะ" คือ เจ้าของพระเจ้าแผ่นดินปฏิบัติตามกฏมณเฑียรบาล ทั้งทรงทศพิทธราชธรรมราชา มุขเช่น เจ้าชัยเชษฐาธิราช เจ้าอนุวงศ์ เจ้าสร้อยศรีสมุทร เจ้าศิริบุญสาร เจ้าโพธิสาร เป็นต้น หรือบางแห่งเรียกว่า พระเจ้า ส่วนคำว่า "ขุน" หมายถึงกษัตริย์ผู้ครองเมืองใช้กันมาก่อนคำว่า "เจ้า" เช่น ขุนบรม แม่ทางสุโขทัย เช่น พ่อขุนรามคำแหง เป็นต้น แม้ผู้ทำงานต่างพระเนตรนิยมเรียกขุนเหมือนกัน ซึ่งมีคำพังเพยว่า "เป็นขุนเขาค่า เป็นจำเขาช้าง" คลองขุน ก็ทำตามกบิลเมืองตามแบบแผนที่เคยปฏิบัติมาแต่โบราณ

2. ฮีตท้าว คลองเพี้ย

คำว่า "ท้าว" เป็นคำเรียกเจ้านายชั้นผู้ใหญ่ เช่น ท้าวเธอ แต่อีสานเรียกว่า อุปลาด ท้าวราชวงศ์ ท้าวราชบุตร หรือเจ้าอุปลาด เจ้าราชวงศ์ เจ้าราชบุตร เจ้าผู้ครองเมืองบางเมืองเรียกว่าท้าว เช่น ท้าวศรีโคต แม่เขียนไว้ในตำนาน เช่น ตำนานท้าวแก้ว ท้าวโสวัต เป็นต้น ลูกเจ้าเมืองสมัยก่อนเรียกท้าว เช่น ท้าวมหาชัย ท้าวโพธิสาร ท้าวสุริยวงศ์ เป็นต้น ส่วนฮีตคลองนั้นน่าจะอนุโลมตามขุนหรือตามตระกูล แม้เพี้ยซึ่งทำงานก็ให้ลูกคลองธรรม ซึ่งเรียกว่า คลองเพี้ย

3. ฮีตไพร่ คลองนาย

คำว่า "ไพร่" ได้แก่ราษฎรไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน มีประเพณีต้องทำตามระบอบกฎหมายบ้านเมืองโดยทางศีลธรรมหรือตามทำนองคลองธรรม เป็นเจ้าแล้วต้องดูแลไพร่ จึงมีคำพังเพยว่า "ได้เป็นนายแล้วให้หลังดูพวกไพร่แค่เดอ ไพร่บ่ย่องตีหน้าบ่เฮียงได้แล้ว" ไพร่ฟ้ามีจารีตและต้องทำงานโยธา เป็นต้น ส่วนในการปกครองมีคลองธรรมที่ทุกคนต้องปฏิบัติตามกบิลเมือง และหน้าที่นั้นๆ จึงเรียกว่า "คลองนาย"

4. ฮีตบ้าน คลองเมือง

บ้านแต่ละบ้าน ประกอบการทำงานหาเลี้ยงชีพ จะต้องตั้งอยู่ในข้อบังคับศีลธรรม มีสามัคคีธรรม เป็นต้น บ้านและเมืองปฏิบัติตามจารีต 12 อย่าง เป็นลูกบ้านต้องให้รู้จักทิศหัวนอนปลายตีน ต้องปลูกเรือนให้ถูกทิศทาง แต่ละหมู่บ้านมีศาลปู่ตา แต่ละเมืองก็มีศาลเจ้ามเหศักดิ์หลักเมือง เป็นที่เคารพนับถือบูชาดังในปุสอนหลานคำกลอนว่า "เป็นพญาสร้างครองเมืองตุ้มไพร่ ให้รู้จักฮีตบ้านครองสร้างยังสูงเฮียง ขุนใดมีใจกล้าครองเมืองยังสูง ขุนขี้ข้านครองบ้านบ่สูงเฮียง ดังนี้ เป็นต้น"

5. ฮีตปู่ คลองย่า ฮีตดาคลองยาย

ดาและยายทั้งสองคนนี้ คนทั่วไปมักเรียกว่า "พ่อใหญ่ แม่ใหญ่ พ่อชั้น แม่ชั้น พ่อคู่ แม่คู่" ลูกหลานเคารพนับถือสักการะบูชาเพราะเป็นพ่อแม่ของแม่ มีความรักในหลานๆและให้อภัยเสมอมา

เด็กบางคนพ่อจะเมียนติ มักจะวิ่งเข้าหาตักตายาย ตายายมักอย่าพูดว่า อย่าตีหลานกู ดังนี้ พ่อก็เกรงใจ พ่อตาแม่ยายคือ พ่อเฒ่า แม่เฒ่า หลานจึงเกิดรักพ่อใหญ่แม่ใหญ่มากกว่าพ่อแม่ของตนส่วนมาก

6. ฮีตพ่อ คลองแม่

พ่อแม่เป็นผู้มีพระคุณมาก รักลูกเหมือนดวงตา พ่อแม่ที่ดีต้องตั้งอยู่ในคลองธรรม มีการให้การศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ปลูกปลูกปลูกโพธิ์ เมื่อลูกเจริญวัยจึงควรตอบแทนพระคุณพ่อแม่ เลี้ยงพ่อแม่ให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม อย่าให้พ่อแม่เสียหาย จะเป็นอนันตริยกรรมเนรมคุณ

7. ฮีตไร่ คลองเขย

ลูกสะใภ้ ลูกเขย จำเป็นต้องปฏิบัติคนให้ติดต่อผู้ใหญ่ของสามีภรรยาคน หญิงใดแต่งงานแล้ว ไปอยู่กับสามีเรียกว่าไปเลี้ยงย่า จะต้องปรนนิบัตินุญาให้เป็นอย่างดี ไม่ใช่รักสามีเกลียดพ่อแม่เขา ดังนั้น ทั้งชายและหญิงก่อนแต่งงานต้องรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี

8. ฮีตป่า คลองลุง

บรรดาญาติคือพี่ป้าน้าอาว จะต้องวางตนให้เป็นที่เกรงนับถือไม่ถือตัวโอ้อวด คอยให้ความช่วยเหลือสงเคราะห์เป็นที่พึ่งพาอาศัยได้เป็นไปตามทำนองคลองธรรมเสมอ

9. ฮีตผ้าคลองเมีย

กล่าวถึงสามีภรรยา พึ่งปฏิบัติต่อกัน นับว่าเป็นสาระสำคัญ เพราะคนที่แต่งงานกันจะต้องอยู่กันเป็นเวลานาน ทั้งสองฝ่ายจะต้องรู้จักปฏิบัติต่อกัน โดยให้เกียรติกัน ประเพณีชาวอีสานนั้น แต่งงานใหม่จะมีพิธี "สมมา" หรือ "ขมา" คือการคารวะผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่จะถือโอกาสให้พร และสั่งสอนเรื่องการครองรักครองเรือน

10. ฮีตลูก คลองหลาน

ลูกหลานทุกคนควรทำตนให้เป็นลูกหลานที่ดี คือเป็นลูกแก้วหลานแก้ว ศึกษาเล่าเรียน วิชาการ ไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี เมื่อน้อยเรียนวิชา ใหญ่มาหาทรัพย์สินเงินทอง คติธรรมคำคม อีสานบทหนึ่งว่า "มีเงินเต็มรตบ่ท้อมีผญาเต็มพุง" พุทธภาษิตว่า "สุวิชาโน ภว โหติ" ผู้รู้ดีเป็นผู้เจริญ ดังนี้ ในเสี้ยวสวาสดีว่า "ทุกข์เพิ่นบ่ว่าดี มีเพิ่นจ้งว่าพี่น้อง ลุงป้าจ้งว่าหลาน"

11. ฮีตเฒ่า คลองแก่(คนชรา)

ผู้เฒ่าผู้แก่คือผู้หลักผู้ใหญ่ จะต้องวางตนให้เป็นที่เคารพต่อลูกหลาน สมดังบาลีว่า อายุวุฒ โฉ เจริญอายุ คุณวุฒ โฉ เจริญคุณ ชาติวุฒ โฉ เจริญด้วยชาติตระกูล จึงจะเป็นหลักของคนรุ่นหลังได้

12. ฮีตปี คลองเดือน

ถึงปีเดือนจะต้องพึงปฏิบัติให้ถูกต้องตาม "ฮีตสิบสอง" ดังกล่าวแล้วข้างต้นมิได้ละเลยเอาใจใส่ตามประเพณี ชื่อว่าเคารพต่อประเพณีวัฒนธรรมของชาติ

13. ฮีตไร่ คลองนา

การทำไร่นาจองขยันหมั่นเพียรตามกาลเวลา ชื่อว่ากตัญญูรู้กาลสมัย ไม่ทอดทิ้งศึกษาการทำงานอันมีพีชมงคลเป็นประเพณีต้องกระทำทุกปี

14. ฮีตวัด คลองสงฆ์

วัดวาอารามเป็นศาสนสถานของศาสนาพุทธ เมื่อประชาชนร่วมมือกันตั้งหมู่บ้านแล้วก็พร้อมกันตั้งวัดวาอารามบวชลูกหลานไว้โนพระพุทธรศาสนา วัดจึงเป็นของชาวบ้าน เป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

ส่วนคลองสงฆ์นั้น คือระเบียบของสงฆ์ที่พึงปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย พุทธศาสนิกชนควรจะรู้จักพระภิกษุสามเณร ซึ่งจะต้องศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย สิ่งที่เป็นกบปียะ และกบปียะควรหรือไม่ควร เป็นต้น จึงได้ชื่อว่า ไวยาวัจกร คือผู้ช่วยข่วยทำงานวัด เป็นศิษย์วัด ซึ่งทำตนเป็นข้าทาสสมัยก่อนเรียกว่า "เลขวัด" คลองสงฆ์ถือว่าได้บุญมาก วัดเป็นอารามเขตและเป็นเนื้อนาบุญอันประเสริฐ คือพระสงฆ์เป็นเนื้อนาบุญ การเป็นพระนั้นเป็นได้โดย สมมุติสงฆ์และอริยสงฆ์

สมมุติสงฆ์ คือสงฆ์โดยสมมุติ

อริยสงฆ์ คือสงฆ์ชั้นอริยะ

ฮิตสิบสองคลองสิบสี่ที่ได้กล่าวมานี้ เป็นประเพณีเก่าแก่ของชาวอีสานทั่วทุกจังหวัด หากจะมีบางจังหวัด บางอำเภอ บางตำบล หรือบางแห่งที่ปฏิบัติไม่ตรงกันบ้างนั้น คงมีอยู่บ้างเพราะประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งสมัยก่อนบ้านเมืองผู้คนมาจากสายจำปาศักดิ์ และเวียงจันทร์ ยอมรับนับถือ ฮิตสิบสองคลองสิบสี่ด้วยกัน เข้าใจว่าประเพณีนี้มีมาตั้งแต่พุทธศาสนาเผยแพร่มายังเข้ามาในแหลมสุวรรณภูมิ ซึ่งประเพณีบรรพบุรุษสมัยล้านช้าง ชาวอีสานถือว่า "มีจารีตประเพณีอันล้ำค่า" ได้มรดกอันประเสริฐจากบรรพบุรุษมอบไว้ให้ ประเพณีส่วนย่อยบางประการอาจมีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง

รายละเอียดหาได้จากหนังสือ

1. จอกหลอกแจกแหลกในอีสาน. วิไลวงศ์ กฤษณะภูติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์, 2529.
2. คติชาวบ้านมั่งอีสาน. สุภารัตน์ ศรีไสคำ. พิมพ์ครั้งที่ 1. พิมพ์ที่ โอ. เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์ 30 มี.ค. 2540.
3. คติชาวบ้านอีสาน. จารุวรรณ ธรรมวัตร. ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักพิมพ์อักษรวัฒนา
4. อีสาน. (เนื่องในโอกาสครบรอบ 55 ปี ของสมาคมชาวอีสาน) ไพฑูรย์ มีกุล. โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2535

ประวัติผู้เขียน

พระมหาสุพรรณ พิจารโชติ เกิดวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2513 ที่อำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น สำเร็จการศึกษาปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต จากมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2538 และเข้าศึกษาต่อในหลักสูตรมานุษยวิทยามหาบัณฑิต ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อพ.ศ. 2538 ปัจจุบันจำพรรษาที่วัดใหม่ช่องลม เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร

